

Riigikogu sotsiaalkomisjoni istungi protokoll nr 105

Tallinn, Toompea Esmaspäev, 10. märts 2025

Algus 11.10, lõpp 13.00

Juhataja: Madis Timpson (esimees)

Protokollijad: Riin Lindpere (konsultant), Kristi Tori (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Hele Everaus, Kalle Grünthal, Jüri Jaanson (Karmen Jollerit asendusliige),

Kert Kingo, Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Riina Solman, Aleksandr Tšaplõgin

Komisjoni ametnikud: Heidi Barot (nõunik-sekretariaadijuhataja), Kristi Reindla (nõunik)

Kutsutud: majandus- ja tööstusminister Erkki Keldo ning Majandus- ja

Kommunikatsiooniministeeriumi võrduspoliitika osakonna juhataja Agnes Einman (2.

päevakorrapunkt); Sotsiaalministeeriumi laste ja perede osakonna nõunik Ulvi Tüllinen (3.

päevakorrapunkt); Eesti elujõu kongressi esindajad Tiiu Kuurme Tallinna Ülikoolist, Avo-

Rein Tereping Tallinna Ülikoolist ja Jaak Uibu Toompea Haridusseminarist (4.

päevakorrapunkt); Riigikogu Kantselei avalike suhete osakonna pressinõunik Maris

Meiessaar

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine

2. Vabariigi Valitsuse algatatud naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni fakultatiivprotokolliga ühinemise ja konventsiooni artikli 20 lõike 1 muudatuse

heakskiitmise seaduse (583 SE) eelnõu esimese lugemise ettevalmistamine

3. Vabariigi Valitsuse algatatud perehüvitiste seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (547 SE) teise lugemise ettevalmistamine

4. Eesti II elujõu kongressi pöördumise arutelu

5. Info ja muud küsimused

XX

4. Eesti II elujõu kongressi pöördumise arutelu

Madis Timpson märkis, et Riigikogu juhatus edastas Eesti II elujõu kongressi (kongress) pöördumise sotsiaalkomisjonile kui valdkonna juhtivkomisjonile pöördumises esitatud seisukohtade käsitlemiseks. Timpson andis sõna kongressi esindajale.

Jaak Uibu tegi sissejuhatuseks ülevaate enda tegevusest avalikkuse teavitamisel rahva tervisest ja demograafilisest olukorrast. Ta märkis, et juba 1996. aastal arutati Riigikogus sündimuse olukorda Eestis olulise tähtsusega riikliku küsimusena (OTRK). Uibo kõneles, et tema soov on jõuda sotsiaalkomisjoni liikmetega üksmeelele selles, kas Eestis on rahvastikukriis või ei ole. Kui jõutakse selgusele, et Eestis on rahvastikukriis, siis mida peaks rahvastikukriisi leevendamiseks tegema. Ta pakkus, et kõige odavam lahendus oleks luua Riigikantseleisse rahvastikutaaste rakkerühm (rakkerühm). Veel on võimalus arutada sündide vähesust Riigikogus OTRK-na.

Avo-Rein Tereping kõneles, et selge on see, et ainuüksi komisjoni loomisega ei ole võimalik sündimust tõsta. Riigiti on sündimuse näitajad väga erinevad. Järelikult on olemas mingid tingimused, mis sündimust soodustavad. Sündimuse soodustamiseks tuleb riigil väga palju asju teha. Nende tegevuste koordineerimisega võiks tegeleda rakkerühm. Tereping märkis, et sündimuse suurendamiseks tuleb esmalt välja öelda see, et Eestis on rahvastikukriis.

Rahvastikukriisist ei saa rääkida kui teisejärgulisest asjast. Probleemiga tegelemine aitab leida

faktorid, mis sündimust mõjutavad. Arusaadav on see, et kui inimesi nii vähe sünnib, siis ei ole pensionisüsteem jätkusuutlik ning lõpuks asendub Eesti rahvus mõne muu rahvusega.

Tiiu Kuurme märkis, et sündimust mõjutab ühiskondliku väärtusruumi tegur. Lisaks meediale on ühiskondliku väärtusruumi kujundamisel oluline roll ka kooliharidusel. Teine väga oluline tegur, mis sündimust mõjutab, on sooline haridustase. Nt põhikoolist väljalangenutest on kolmveerand poisid. Keskkooli lõpetajatest on kuni kolmandik poisid.

7

Ülikooli astujatest on kolmandik poisid. Probleem seisneb selles, et naised ei leia endale võrdväärset partnerit ning seega ei teki ühist vaimset ruumi, milles eluterve peresuhe luua. Paraku seda nähtust ei uurita. Kuurme tõi lisaks välja, et Riigikogu liikmed peavad inimeste muredele vastama. Rahva ja poliitikute vahel peab olema elav dialoog.

Madis Timpson arvas, et komisjoni liikmed on üksmeelel, et Eestis on madal sündimus probleem. Ta märkis, et peab kongressi ettepanekuid rahvastikukriisi leevendamiseks mõistlikuks. Timpson andis komisjoni liikmetele sõna küsimusteks.

Kert Kingo hinnangul ei ole viimaseid valitsusi rahvastikukriisi probleem huvitanud. Perehüvitiste ning huvihariduse toetuste vähendamine ja maksutõusud on need tegurid, miks Eestis täna lapsi nii vähe sünnib. Lisaks mõjutab sündimust sooideoloogiat, mida propageeritakse lisaks meediale ka koolides. Kingo hinnangul ei ole Riigikogus OTRK arutelu algatamiseks enamuse tahet. Räägitakse, et mõistetakse rahvastikukriisi probleemi, aga tegelikult toimitakse vastupidiselt. Rakkerühma loomise peale vastas Kingo, et ideaalmaalmas see töötaks, aga reaalsuses tehtaks lihtsalt tegemise pärast üks rühm, aga mitte

midagi sellega ei muutuks.

Kalle Grünthali arvates saab rahvastikukriisi vastust otsida kongressi koostatud graafikust (lisa 1). Igasugune majanduslik ja poliitiline ebakindlus on otseses põhjuslikus seoses sellega, kas lapsi sünnib või mitte. Grünthali hinnangul sõltub sündimus inimeste heaolust. Ta arvas, et nii kaua kuni Eesti majandusel läheb halvasti sündimus ei suurene.

Jaak Uibu märkis, et viidatud graafikut ei palunud tal koostada mitte Riigikogu, vaid Läti seim. Uibu nentis, et heaolu küsimus on tõesti põhimõtteline. Ta tõi näite, et Iisraelis on sündimuskordaja 3,0. Ka Eestis tuleb see võimalikuks teha, et väikest rahvast päästa.

Avo-Rein Tereping lisas, et tõepoolest on üks sündimust mõjutav faktor majandus. Ta kommenteeris Iisraeli sündimuskordajat, et nende julgeolekuolukord on äärmiselt ebastabiilne

ning majanduslik olukord ei ole samuti hea. Järelikult on seal teised tegurid, mis sündimust mõjutavad. Küsimus on selles, et on palju asju, mida saab sündimuse suurendamiseks kohe ära teha ning need ei maksa mitte midagi.

Riina Solman rääkis, et ta on Iisraeli toetusrühma liikmena väga palju Iisraelis käinud. Ortodokssetel juutidel on teaduspärast suured pered. Lisaks on suured pered ka mitteusklikel. Inimesed ütlevad ise selle peale, et see on nende hoiak. Nad on ise üle kasvanud suurtes peredes ja harjunud sellega, et kõigil on palju lapsi.

Solman märkis, et Riigikantseleis on olnud rahvastikuminister. Ta ei nõustunud sellega, et rahvastikukriisi leevendamiseks ei ole raha vaja. Ilma rahata ei ole võimalik teistele mingit poliitikat peale suruda. Rahvastikupoliitika peaks olema kõikide poliitikate ülene. Solman

küsis kongressi esindajatelt, kas nende arvates ei ole oleks parem luua eraldiseisev keskne institutsioon rahvastikukriisi probleemiga tegelemiseks. Sotsiaalministeeriumisse (SOM) võiks luua eraldi üksuse, kus on portfell oma eelarvega, mis võimaldaks mingisuguseid meetmeid luua.

Jaak Uibu vastas, et ta oli 1998.–1999. aastal Riigikantseleis rahvastikuministri nõunik. Kui toonane rahvastikuminister Andra Veidemann oleks kauem ametis olnud, oleks ka suuremate eesmärkideni jõutud. Uibu selgitas, et kuna rahvastikukriisi leevendamine on riigi põhiülesanne, siis peaks see olema peaministri juures Riigikantseleis, mitte kuskil allpool. **Avo-Rein Tereping** arutles, et kas oleks võimalik saavutada olukord, kus kõik erakonnad oleksid ühel meelel, et meil on Eestis rahvastikukriis ning sooviksid konsensuslikult seda kriisi lahendada.

Madis Timpson kommenteeris, et rakkerühma saabki teha ainult Riigikantselei juurde.

8

Riigikogu juurde rakkerühma teha ei saa.

Jüri Jaanson kõneles, et ta ei oska öelda, kas Eestis on rahvastikukriis või mitte. Sellist hinnangut saab anda ekspertide kogu. Ta tõstatas küsimuse, kui palju üldse Riigikogu liikmed saavad sündimust mõjutada. Ta tõi välja, et ajakirjas Riigikogu Toimetised on sündimusest palju kirjutatud. Seal on välja toodud, et sündimuse kasvu tagab stabiilne majandus ja stabiilne julgeolekuolukord. Üksikmeetmed eraldi sündimusele ei mõju. Neid tuleb vaadata tervikuna. Rakkerühma loomise kohta ütles Jaanson, et see on väga hea idee. Näiteks puuetega inimeste ligipääsetavuse parendamiseks loodud rakkerühm töötas väga hästi. Rakkerühma ei saa teha riiklikult, sest nii see ei toimi.

Rahvastikukriisi aitab kindlasti leevendada parem majanduslik olukord. Eesti majandus on peale kümnet nädalat hakanud tõusma. Ta küsis kongressi esindajatelt, milline on nende seisukohalt terviklik mudel, mis rahvastikukriisi leevendaks.

Jaak Uibu viitas loodud mudelile (lisa 2), mis on tehtud Eesti I elujõu kongressi järgselt. Uibu avaldas heameelt, et Riigikogu juhatus delegeeris kongressi pöördumise sotsiaalkomisjonile arutamiseks. Uibu märkis, et ta soovib, et Riigikogu fraktsioonidel oleks ühtne hoiak, et rahvastikukriis eksisteerib ning vastavaid meetmeid on vaja rakendada. Meetmed tuleb omavahel tasandite kaupa kooskõlastada. Riigikogul on hoovad, et kaasata rahvast, meediat ja ülikoole probleemiga tegelema.

Kalle Grünthal märkis, et ta toetab rakkerühma loomist. Ta küsis, kuidas saavad komisjoni liikmed kaasa aidata rakkerühma loomisele, et asi ei jääks ainult arutelude tasandile.

Madis Timpson vastas, et komisjon saab seda küsimust peale külaliste lahkumist arutada.

Riina Solman vastas Jaanson küsimusele, kas Eestis on praegu rahvastikukriis või mitte. 1988. aastal oli Eestis 25 000 sündi aastas, 2015. aastal 15 000 sündi ning 2024. aastal 9600 sündi. Prognooside kohaselt langeb sündimus veel. See on fakt, et Eestis on täna rahvastikukriis.

Ta märkis, et sotsiaalkomisjonis on varasemalt sündimuse küsimusi perehüvitise vähendamisel käsitletud. Solman sõnas, et ta tunneb justkui on teda seni rahvastikukriisi küsimustes naeruvääristatud. Ta tõi välja, et rahvastikuteadlased on ühel meelel, et lühiajaliselt aitaks sündide arvu suurendada raha. Pikaajalisele sündimuse suurendamisele tuleb läheneda komplekselt. Solman märkis, et peale peretoetuse kehtestamist pere kolmandast lapsest tõusis 2018. ja 2019. aastal kolmandate ja neljandate laste arvelt sündimus. Lisaks tõi ta välja, et Eestis on naiste ja meeste hoiakuid pere loomiseks uuritud. Inimestel on perekeskne hoiak ja ideaal on saada lapsi. Naised sooviksid ideaalis kolme last, aga majanduslikel põhjustel pole see tihti võimalik.

Solman tõi näiteks Soome, kes on täna rahvastikukriisi leevendamiseks kokku võtnud oma teadlased. Soome riik panustab majandushoobadega, pakub erinevaid toetusi ja see tegelikult töötab. Sündimuse taga on väga palju tegureid, aga paljud poliitikud ei taha seda probleemi

tõsiselt võtta. Oluliseks peetakse ainult edu ja rikkust.

Jüri Jaanson arvas, et kõik komisjoni liikmed mõtlevad vähese sündimuse probleemile ja püüavad oma arusaamist mööda seda probleemi parimal viisil lahendada. Mis puudutab küsimust, kas Eestis on praegu rahvastikukriis või mitte, siis pidas Jaanson silmas seda, et see sõltub kriisi defineerimisest. Kas defineerida kriisi millegi sellisena, et eestlasi selle tulemusena enam ei eksisteeri? Spetsialistid väidavad, et eestlane on olemuselt umbrohu moodi ega kao kuhugi. Seega päris kriisiks praegust demograafilist olukorda nimetada ei saa. Probleem on siiski olemas, seda ei eita keegi.

Helmen Kütt tänas kongressi esindajaid teema ülalhoidmise eest. Ta sõnas, et antud olukorras saaks sotsiaalkomisjon teha ettepaneku võtta teema OTRK aruteluna Riigikogu täiskogus.

9

Hele Everaus tänas kongressi esindajaid aastatepikkuse töö eest. Ta sõnas, et Riigikogu liikmetel tuleb valitsusele rahvastikukriisi lahendamine hingeasjaks teha ning valitsus tegutsema panna. Sündimuse mõjutegurina on välja toodud inimeste majanduslikku olukorda. Everausi hinnangul on tegu laiemal usalduse küsimusega. Riigijuhid vastutavad selle eest, kas inimestel on meie riigi juhtimise vastu usaldus.

Tiiu Kuurme märkis, et kolmel viimasel aastal on väga järsult sündimus langenud. Ta tõi välja, et maapiirkondades on sündimuse näitajad paremad kui linnades. Nelja aasta pärast lähevad viimastel aastatel sündinud lapsed esimesse klassi. Kui palju jääb üldse Eestisse esimesi klasse alles? Maakoolid seisavad juba täna sulgemisega silmitsi. Praegu muudetakse maapiirkondade põhikooli kuueklassilisteks algkoolideks. Seega peavad põhikoolialised lapsed hakkama pikki vahemaid läbima, et koolis käia. Kuurme märkis, et kui Soomes massiliselt väikeseid maakooli kinni pandi, siis tõdeti hiljem, et rikuti ÜRO lapse õiguste konventsiooni. Olukorda ei vaadatud laste vaatevinklist ning lapsi võõrandati nende maakodudest.

Kuurme arvas, et olukorras, kus maakoolid on surve all ning inimesi on koormatud lisaks ka automaksuga, ei usalda inimesed enam valitsust ega soovi ka perelisa.

Eero Merilind soovis kongressi esindajate hinnangut selle kohta, mitmes laps peres on võti rahvastikukriisi lahendamiseks. Kas esimene, teine või kolmas laps?

Avo-Rein Tereping vastas, et esimene laps. Ta selgitas, et on inimesi, kes on oma hoiakute poolest valmis rohkem lapsi saama. Järelikult tuleb neid inimesi riigil rohkem toetada. Loomulikult on esimene, teine ja kolmas laps kõik võrdsed, aga me ei saa võtta seda sellisel viisil. Kõigi jaoks on ühesugune toetuste süsteem. Mida rohkem lapsi, seda rohkem peab toetus kasvama.

Irja Lutsar tänas kongressi esindajaid olulise teema üleväl hoidmise eest. Lutsar märkis, et ta

ei ole küll pikka aega Riigikogu liige olnud, kuid tema arvates ei ole õige väita, et Riigikogus on erakonnad, kes näevad vähest sündimust probleemina ja teised mitte. Ta nõustus Jaansoniga, et küsimus, kas meil on Eestis rahvastikukriis või mitte, sõltub kriisi definitsioonist. Kriis on alati ootamatu, aga sündimuse langus ei ole ootamatu. Ehk oleks parem kasutada sõna probleem.

Lutsar nõustus sellega, et sündimuse vähesuse põhjused on kompleksed probleemid. Maakoolide säilitamise kohta sõnas ta, et inimesed elaksid maal, kui seal tööd oleks. Kui maapiirkondades lapsi jagu, siis oleksid ka koolid avatud.

Lutsar sõnas, et ta toetab väga rakkerühma loomist. Küsimus on komplekssetes lahendustes. Probleem ei ole ainult madalas sündimuses. Väga paljud noored lähevad välismaale, mida Lutsar küll toetab, aga paljud neist ei naasegi kodumaale. Rakkerühm võiks ka selle probleemiga tegeleda.

Avo-Rein Tereping vastas, et mõned tasuta lahendused annavad üksikult mingisuguse efekti,

aga ka neid tuleb rakendada. Tereping selgitas, et inimese käitumine algab hoiakutest, mis formeeruvad lapsepõlves perekonnas ja hiljem koolis. Ta tõstas küsimuse, kas Eestis on kooliprogrammid sarnased Iisraeliga, mis toetaksid laste saamise hoiakuid.

Jüri Jaanson kommenteeris põhikoolide muutumist kuueklassilisteks algkoolideks. Selle muudatuse taga on lisaks ka õpetajate puudus, mis kuulub Riigikogu kultuurikomisjoni pädevusse. Jaanson märkis, et ta toetab väga Küti mõtet sündimuse küsimust Riigikogu täiskogus OTRK-na arutada. Iseasi on muidugi see, et kui palju saab sealt probleemiga edasi tegeleda. Ta toonitas veelkord, et toetab väga rakkerühma loomise mõtet.

Riina Solman avaldas heameelt, et istungil on Reformierakonna liikmeid, kes toetavad riigi poolt sündimust tõstvate tegevuste vajalikkust. Ta märkis, et poliitika on signaalide kunst.

10

Valitsus on viimased aastad andnud lastega peredele signaale, et ärge saage rohkem lapsi, sest riik ei hooli nendest. Solman kõneles, et Eesti jaoks on täna iga laps kullahinnaga. Ta märkis, et 2023. aasta valimiste ajal aeti väiksemad pered suuremate perede vastu.

Reformierakonna minister ütles avalikult välja, et 14 protsendile peredest makstakse välja 40 protsenti lastetoetusi ning see on väga ebaõiglane. Aga ta ei öelnud välja seda, et see 14 protsenti peresid kasvatab üles peaaegu pooled Eesti lapsed. Solman märkis, et on emasid, kes tahaksidki kodused olla ja lapsi kasvatada, aga riik sunnib teid tööle.

Solman lisas, et täna käib aastas kaks korda koos rahvastikupoliitika valitsuskomisjon, et linnuke kirja saada. Komisjonis arutati eelmise aasta lõpus esimest korda sündimust.

Rahvastikuteadlased ütlevad, et ärge võtke kogu sektorit rahvastikupoliitika alla, et võtke ainult sündimus, siis on see tegevus edukas. Lisaks ütlevad rahvastikuteadlased, et lapsetoetuseid tuleb indekseerida.

Jüri Jaanson märkis, et teema on siiski rahva sündimuse jätkumine, mitte kitsalt lapsetoetused. Ta arvas, et majanduskeskkond on lapsetoetustest olulisem.

Madis Timpson küsis kongressi esindajatelt, kas neil on puutumus SOM-i juhtimisel tegutseva rahvastikupoliitika valitsuskomisjoniga.

Jaak Uibu vastas, et ei ole. Ta tegi ettepaneku, et kui ollakse nõus rahvastikukriisi teemaga Riigikogu täiskogusse minema, võiks enne teha ühise istungi kultuurikomisjoniga.

Madis Timpson tänas päevakorrapunktis osalenud külalisi. Ta märkis, et tegu on olulise teemaga ning komisjon jätkab aruteluga järgmisel pöördumise arutelul.

Madis Timpson

juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)

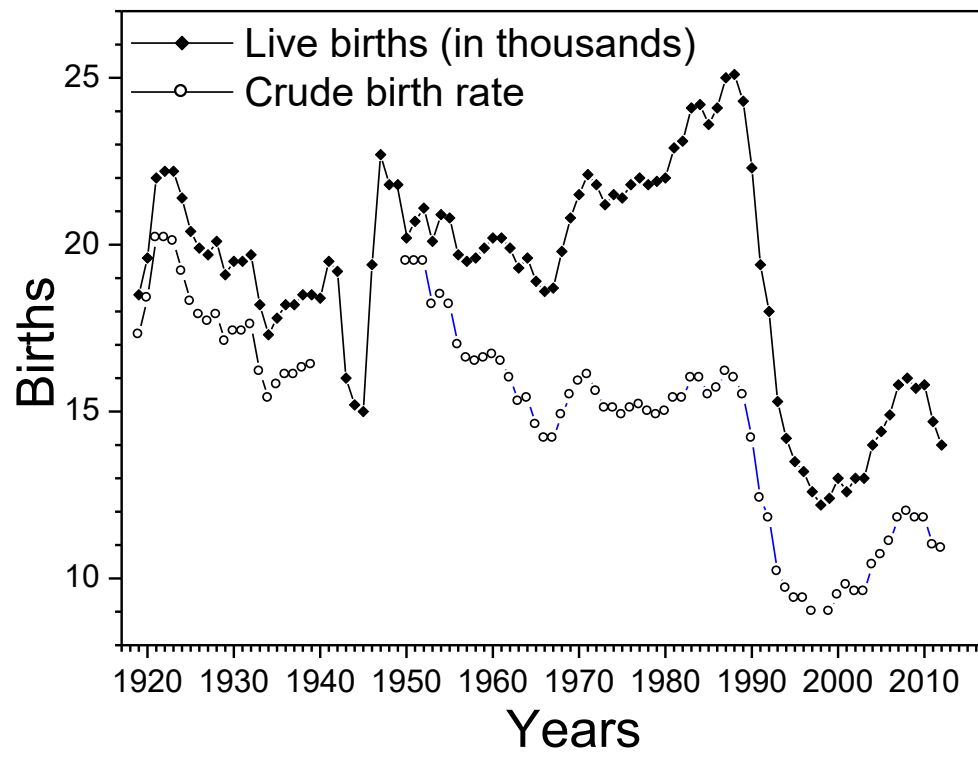
Riin Lindpere

protokollija

(allkirjastatud digitaalselt)

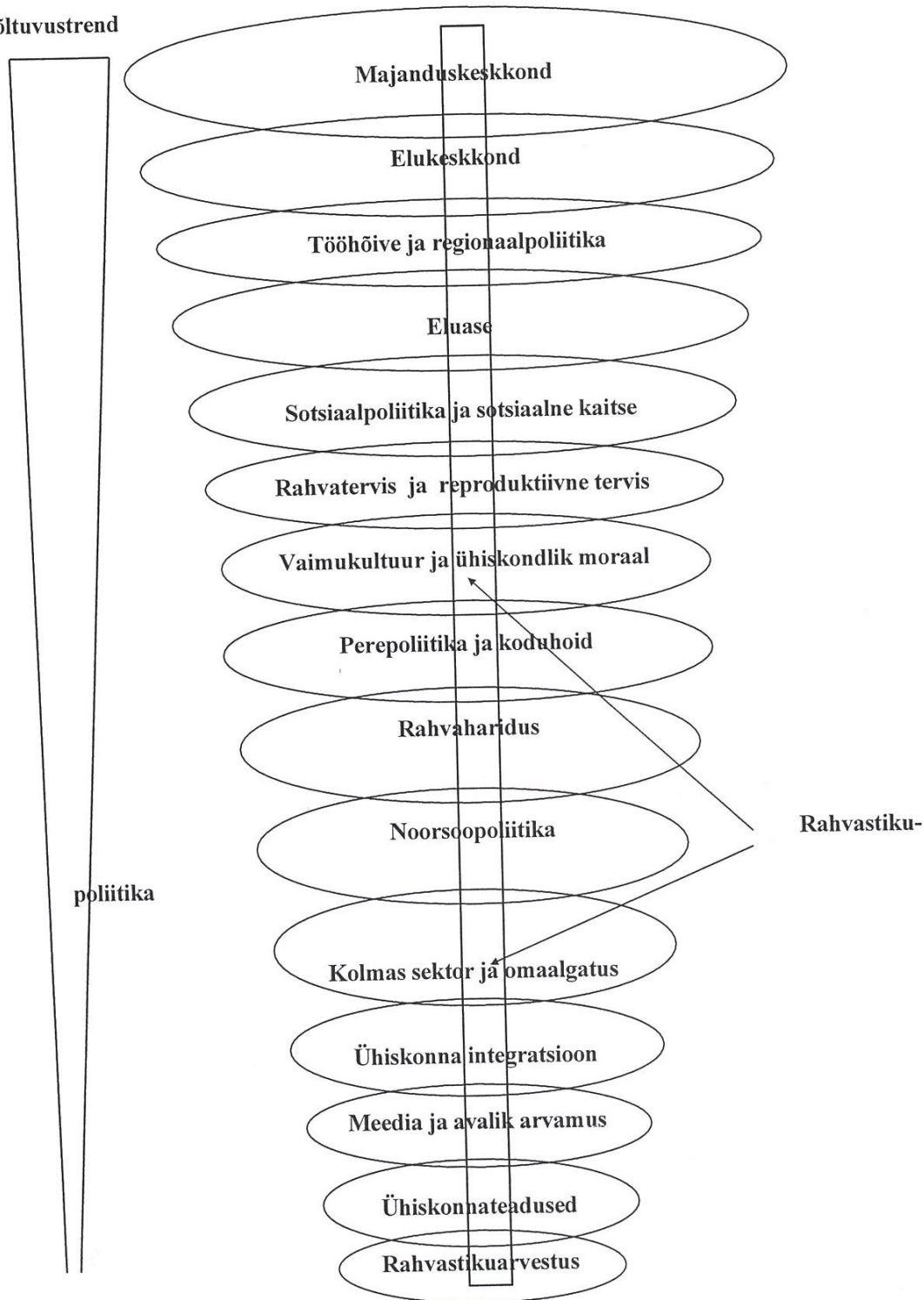
Kristi Tori

Protokollija

Rahvastiku demograafilise käitumise hulgisõltuvus ja sellele vastav
rahvastikupoliitika kontseptuaalne mudel

Sõltuvustrend

Märkus: Valdkondade pingerea eelistused määratud EHI rühmatöös 27.04.99.
Koost...J. Uibu 08.10.99